

Többségi és kisebbségi emlékezetpolitikák Kelet-Közép-Európában 1989 óta

2014. december 4., csütörtök, 9.00 – 17.20

MTA TK - *Jakobinus terem*

1014, Budapest, Országház u. 30.

Rezümék

Bárdi Nándor: A gyulafehérvári határozatok értelmezésének változása a romániai magyar közírásban (1918–2014)

Az előadás azzal foglalkozik, hogy a határozatokat illetve annak III/1. pontját [Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép népességének számarányában nyer jogot.] kik, mikor, hogyan értelmezték, hogyan használták fel a politikai vitákban és ennek függvényében milyen jelentést tartalmat tulajdonítottak a – jogszabályi következmények nélküli – politikai manifesztációnak.

Eiler Ferenc: Emlékezetpolitika és identitás. A „sváb őstörténet” a magyarországi német szervezetek emlékezetpolitikai stratégiájában a két világháború között

A két világháború közötti magyarországi német szervezetek emlékezetpolitikai stratégiájában a 18. századi bevándorlás kérdése fontos szerepet kapott. Az MNNE, majd a Volksbund egyik fő célkitűzése ugyanis az volt, hogy a magyarországi németek mindaddig nem, vagy csak nyomokban létező közösségi identitásának kialakulását/megerősödését elősegítsék. A „közös származásként” interpretált bevándorlásra a helyi közösségeken túlmutató, a magyarországi németek egészére is vonatkoztatható identitásképző faktorként tekintettek, ezért a betelepülés kérdését napirenden tartották a saját közösségeik/közösségük felé irányuló, több csatornán folyó kommunikációban.

A pozitív német önképet erősítő interpretáció nem ritkán konfliktusba került egyes, a magyar emlékezetpolitikát formáló/formálni kívánó aktorok álláspontjával és szándékával, akik a betelepülés előzményeit, folyamatát és következményeit is a „hivatalos” német állásponttól eltérően értékelték, s közvetítették a többségi és a kisebbségi társadalom felé. Az előadás azt vizsgálja, hogy milyen helyet foglalt el a betelepülés kérdésköre a szárnyait bontogató magyarországi német emlékezetpolitikában, mennyire volt ez kompatibilis a magyar emlékezetpolitikával, melyek voltak a legfontosabb súrlódási felületek, s milyen elvi és gyakorlati meggyőződések/megfontolások álltak az ellentétes irányba forduló stratégiák mögött?

Fedinec Csilla: A 2. világháború emlékezete Ukrajnában 1991 után

Az elmúlt negyed évszázadban, de különösen Ukrajna függetlenedése óta az országban és az országgal kapcsolatban a történelemtől, a történelmi emlékezetéről szóló diskurzusok egyik központi témája a második világháború megítélése. Az országot alkotó történelmi régiók eltérő emlékezete, valamint a politika beavatkozása, narratíva alakító szándéka ütköztette a konzervatív, a liberális és a nacionalista megközelítéseket, a "nemzeti egységről" szóló viták elemévé tette, s mind a mai napig nem vezetett el egységes szemlélethez, sőt, kivétel a 2013 novemberétől kezdődő súlyos belpolitikai válságra is. Az előadás ezt a folyamatot kívánja felvázolni.

Ilyés Zoltán: Lokális emlékezési gyakorlatok, regionális identitástermelés, emlékezetpolitikai intenciók – második világháborús emlékhelyek a Keleti-Kárpátokban

A Székelyföldön a második világháború eseményeinek megemlékező szertartásokon történő feldolgozását, az elesett magyar katonákra, áldozatokra való nyilvános emlékezést, a világháborús események magyar (székely) szempontú emlékezeti feldolgozását a román nemzetállami hatalom 1989-ig blokkolta. Ennek a kommemorációs deficitnek a „ledolgozása” a rendszerváltás után rögtön megindult. A még élő résztvevők elbeszélései, a kommunikatív, népi emlékezet felhasználása nyomán megindult a hazáját és a Székelyföldet védő hős katona toposzának narratív és rituális megalkotása, és nagy lendületet vett a székelyföldi védekezésnek, a háború nyomainak örökségesítése (Árpád-vonal). Az 1944-es események 70. évfordulójáig számos katonatemetőt újjítottak fel, emlékhelyek létesültek. Ezek közül elsősorban az Úz-völgyi és a Gyimesbükkkben létesült emlékhelyek kommemorációs szertartásait, a helyi emlékezet és a székelyek a román nemzetállami emlékezeti kánonnal szembeni múltrevíziós törekvéseit vizsgáljuk.

Kállai Ernő: Porrajmos. A roma holokauszt emlékének szerepe a társadalmi befogadásban és a roma közösségek identitás keresésében

A magyar társadalom sokáig nem tudott róla vagy nem akart tudomást venni arról, hogy a 2. világháború alatt cigány embereket is deportáltak németországi munkatáborokba. A rendszerváltás után szélesebb körben is „felfedezték” ugyan ezt az egykori eseményt, azonban szinte az első pillanattól kezdve vita tárgyát képezi nem csak az áldozatok száma, hanem a megtörtént események társadalmi jelentősége, a többségi felelősségvállalás kérdése is. Mindeközben a roma elitnek is fontos igazodási pont lett az identitás keresés során, a nácizmus idején lezajlott üldöztetésre történő emlékezés. Az előadás arra tesz kísérletet, hogy bemutassa a roma holokauszttal kapcsolatos emlékezetpolitika legfontosabb csomópontjait az elmúlt évtizedek magyar társadalmában, roma és nem roma szemszögből egyaránt.

Komoróczy Szonja Ráhel - Bányai Viktória: Magyarországi zsidó vallási szervezetek, intézmények emlékezetpolitikája

A magyarországi zsidóságnak a dualizmus korában kialakult és a két világháború között is a működés hivatalos kereteit adó hármass felekezeti tagoltsága (neológia, orthodoxia és status quo ante) saját korában sem fedte le az irányzatok tényleges sokszínűségét, akár sokat emlegetett identitáspolitikai anomáliákhoz is vezetve. A Vészkorszak pusztítását és az azt követő évtizedek elnyomását, a felekezeti egyesítés kényszerét alig valami élhette túl mindabból a hagyományból, amit a három közjogilag önálló zsidó felekezet jelentett valaha. Előadásunk azt kívánja körüljárni, hogy a ma működő zsidó vallási szervezetek, intézmények direkt vagy indirekt kommunikációjukban hogyan viszonyulnak a történelmi hagyományokhoz, mennyire magától értetődőek azonosulási törekvéseik vagy épp elutasításaik. A magát status quo ante-nak valló irányzat problematikus múltképén túl, tárgyalni kívánjuk a neológia és orthodoxia intézményeinek önreprezentációját és a reform közösségek önképét is.

Máté Dezső: Mozgóképi Roma/Cigány ábrázolás 1989 után Magyarországon

A romákról/ cigányokról szóló ábrázolások többsége áthajlik egy szenvedés diskurzusba, amit nem a vizsgált csoport tagjai irányítanak és határoznak meg. A csoport identitásának értelmezése külső ismeretszilánkokból tevődik össze, amelyek gyakran félreértelmezhető és negatív elemeket tartalmaznak. Az egyoldalú és külső értelmezés, a cigányok/ romák számára kiegyensúlyozatlan önmeghatározást eredményezhet.

„Gyakorlatilag nem látjuk magunkat sem pozitív képben, sem semleges képben. Mindig csak negatív képben látjuk vissza magunkat. Ez szerintem egyrészt öngyűlölethez is vezet, meg ahhoz is vezet, hogy nincsen önbizalmunk. Sehol nem látjuk pozitívan vissza magunkat, csak állandóan ezek a szociofotók, amikre én személy szerint nagyon mérges vagyok. Ennek szerintem sokkal több a negatív hozadéka, mint a pozitív.” (29 éves férfi, Central European University) Előadásomban a Cigány/Roma emlékezet alakításának megjelenését vizsgálom 1989-től napjainkig készült filmekben.

Szerbhorváth György: A délszláv háborúk „felejtése” és az új szerb nemzetépítés - egy árvíz, egy focimeccs és egy katonai parádé tükrében

2014 májusában egy természeti katasztrófa, az árvíz kapcsán jól láthatóvá vált, hogy igyekszik a kormányzat, a média, de a legkülönbébb szereplők (a múnépdal-énekesektől a sportolón, katonákon át a legegyszerűbb emberekig) felülírni azt a képet, amely kialakult róluk. Ti. hogy a szerbek, ellentétben a háborús időkkel (amíg a fél világgal és a szomszédokkal hadban álltak), nagyon is tudnak dolgozni, fegyver helyett lapátot vesznek a kezükbe (még a kormányfő is Max Weberre hivatkozott, a protestáns etikára, amire szükség van), szolidárisak egymással és egykori ellenségeikkel, a horvátokkal és bosnyákokkal, az egész világ a barátjuk most, és kis balkáni népként csak az együttműködés a járható út. A szerb immár nem harcos, hanem munkás (ratnik/radnik). Ez a változás ugyanakkor nagyban nyúl vissza a szocializmus totalitárius nyelvezetéhez (de a háború nyelvéhez is, amikor a víz ellen is harcolni kell a gátak frontján, a városok nem eshetnek el stb.) és kultuszaihoz (önkéntesség, munkaakciók ötlete, ifjúság kiemelése, a mindennapi hősök gyors kitermelése stb.)

Eközben az emlékezetpolitikából kilúgozódik az, mi történt 1991-99-ben, ami annak tükrében is érthető, hogy a jelenlegi uralkodó elit jórészt ugyanaz, mint ami akkor volt. Ehhez figyelemre méltó adalék, ahogyan a vajdasági magyarok sem emlékeznek áldozataikra, akik zömében katonaként estek el „téves csatatéren”. Miközben e kisebbség akkor példamutatóan mondott nemet a háborúra, ám az erre való emlékezés terepét a vajdasági magyar politika uralkodó vonulata átengedte a nemzeti radikálisoknak, illetve egy kötet jelent meg ezen áldozatokról, miközben a nemzeti ünnepek alkalmával, a koszorúzásokkor is megfelelkeznek róluk, akárcsak a szerb társadalom többsége is saját áldozataikról (is).